

HINSIDES FORSTANDEN

En anmeldelse af Birgitte Diderichsen:

Hinsides Forstanden. En psykologisk analyse af forfølgelsesvanviddet.
Aarhus Universitetsforlag, 1990. 195 sider. Kr. 158.

Alice Theilgaard

Professor, cheffpsykolog, dr.med.

Bogens formål er, som det fremgår af titlen, en teoretisk analyse af paranoiaen, (fra græsk *para nous* betydende *hinsides forstanden*). Det er specielt forfølgelses-vanviddet, der er gjort til genstand for undersøgelsen.

Bogen er inddelt i seks kapitler, der er disponeret således, at første kapitel handler om den teoretiske begrebsramme set ud fra en psykologs synspunkt, mens andet kapitel er en oversigt over psykiatriens opfattelse af paranoia. I tredje kapitel bliver så psykoanalysens syn på den paranoide tilstand gennemgået med særlig vægt på Freuds analyse af Schrebers psykose. Fjerde kapitel tager en afstikker til den kognitive skizofreniforskning, inden psykoanalysen igen diskuteres som teoretisk metode og begrebssystem for projektionsmekanismen, realitetsbruddet og hadets konstituering i paranoiaen. I sidste kapitel analyseres forholdet mellem paranoia og skizofreni, og den fundamentale betydning af objektrelationen for de psykotiske lidelsers psykologi understreges. Bogens to sidste kapitler er efter min vurdering de mest interessante og tankeprovokerende.

Gennemgangen af psykiatriens opfattelse af paranoia – oftest med primære kilder som reference – er imponerende grundig, dog med forkærlighed for den tyske litteratur, som jo også har haft størst betydning for danske psykiateres beskrivelser Wimmer, Strömngren, Lunn, dog med undtagelse af Bjerg Hansen, der var mest inspireret af fransk psykiatri.

Temaerne i kapitlet handler bl.a. om paranoiaen som 'forstandspykose', om forholdet mellem affekt og intellekt; f.eks. var allerede i begyndelsen af 1800-tallet Heinroth af den opfattelse, at følelser genererede vrangforestillingerne: han opfattede paranoiaen som en psykogen psykose med understregning af traumets sygdomsfremkaldende karakter. Gennemgangen fører videre til Kretschmer's »sensitive Beziehungswahn«, en diagnose, der stadig, omend sjældent dukker op i klinikken, og som henviser til en psykologisk reaktion på baggrund af endogene forudsætninger. Forfatteren tilslutter sig det synspunkt, at paranoia udvikles på baggrund af et bestemt karakterogent grundlag. I forhold til den mere detaljerede gennemgang af de historiske bidrag til paranoia-begrebets

afgrænsning forekommer den plads, der er tildelt den aktuelle forskning og klassifikation for knap.

I denne forbindelse må der også gøres opmærksom på, at et par årtier er passeret, siden Birgitte Diderichsen var aktiv i klinikken. Jeg må også dele forfatterens bekymring for at 'påtage sig at gennemføre en undersøgelse af en sindssygdom alene ud fra en teoretisk analyse og refleksion. Man stiller sig godt for hug i henseende til kritik af den manglende forankring i klinikken' (p.9). Vignetter fra klinikken ville have givet liv til fremstillingen, som også tynges af et pletvist stift og tungt sprog præget af germanismer og ukonventionel ordstilling, hvad der selvsagt ikke gør tilegnelsen lettere.

Gennemgangen af psykoanalysens syn på paranoia viser, hvor grundig forfatteren går til værks i sin redegørelse. Freud er nærlæst – helt ned til upublicerede manuskripter. Schrebers selvbiografi tjener som paradigma, og der er en udmærket opsummering af Freud's analyse af den paranoide mekanisme. Ikke mindst interessant er påpegningen af de grammatiske varianter af Freuds udgangssætning for forfølgelsesvanviddet: »Jeg elsker ham ikke – jeg hader ham jo«. De tre varianter af paranoiaen præsenterer alle mulige modsigelser af udgangs-sætningen: jalousiforryktheden skifter *subjektet* ud, forfølgelsesvanviddet *verbet* og erotomanien *objektet*.

Kapitel fire er et sobert referat af den kognitive schizofreniforskning. Særlig vægt lægges på Magaros informationsproces-paradigme. Mere personlig stillingtagen er der i forfatterens redegørelse for abstrakt kontra konkret tænkning baseret på en betydelig viden om tyske, amerikanske og russiske kognitionsforskeres arbejder.

De to sidste kapitler – »Forblindelsen« og »Forfølgelsesvanviddet og det spaltede sind« – er som nævnt de mest vægtige i bogen. I kapitel fem analyseres projektionsmekanismen detaljeret, og dens rolle for kognitive funktioner og for bevidsthedsfænomenerne pointeres. Karakteren af objektrelationerne tjener til at differentiere mellem paranoiaen og den hallucinatoriske psykose. Sammenhængen mellem de kognitive virkninger, de affektive processer – anskuet ud fra lyst/ulyst og aktiv/passiv polariteterne – og objektrelationerne bliver analyseret.

Sluttelig diskuteres hypotesen om, at paranoia er struktureret som en ødipal konflikt, d.v.s. en konflikt, som er tredimensional, og som ikke kan forstås alene ud fra tidlige dyadiske – narcissistiske eller symbiotiske relationer. Her kan jeg måske bidrage med et eksempel fra klinikken: En yngre mand med udtalte forfølgelsesforestillinger argumenterer vedholdende for, at incest (mor-søn) burde være lovligt. Han er i øvrigt særdeles lovlydig, og uden for vrangforestillingerernes område endda meget konventionel i tænkning og væremåde.

Kapitlen munder ud i en analyse af Andkjær Olsens syn på Ødipuskomplekset, hvor han i sin bog ligesom Freud henter hjælp i grammatikken. Birgitte Diderichsen når frem til den konklusion, at »det, der sker i forfølgelsesrelationen er, at paranoikeren kæmper en intens kamp for at bemægtige sig det symbolske objekt, som kan bekræfte hans

narcissisme, og at denne bemægtigelse sker gennem forsøg på at bemægtige sig den anden person, hos hvem han har anbragt det symbolske objekt« (p.181).

Birgitte Diderichsens psykologiske analyse af forfølgelsesvanviddet hviler på et imponerende stort arbejde. Bogen er helt og holdent teoretisk funderet; den havde vundet ved også at bygge på kliniske erfaringer, men den er tankevækkende og indsigtfuld og fortjener at blive læst.